

дослідникам та вченим-правникам проводити наукові дослідження в США на стипендіальній основі. Крім того, американські університети та інші наукові установи на конкурсних засадах надають стипендії для організації правових досліджень у США. Наприклад, Інститут українознавчих студій при Гарвардському університеті надає щорічні іменні дослідницькі стипендії, зокрема в галузі права.

Таким чином, розглянувши певні аспекти зарубіжного досвіду юридичної освіти, можемо стверджувати, що це сприятиме більш активному запровадженню у вітчизняну юридичну практику даних розробок. Водночас ми вважаємо, що застосування бодай одного з них, вимагає серйозного ґрунтовного дослідження щодо їх можливого впливу на правову систему України загалом.

УДК 346.1 (043.2)

Петров Є. В., д.ю.н., професор,
суддя ДОАС, м. Київ, Україна

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Як цілком справедливо та обґрунтовано наголошується у літературі, визначальне місце у системі національного права відводиться Конституції України, яка є основним закон громадянського суспільства і держави, що має вищу юридичну чинність, через який (відповідно до багатовікового досвіду і прагнень народу) затверджуються основи суспільного і державного ладу і механізми їх дії, спрямовані на зміцнення держави і забезпечення прав і свобод громадян [1, с. 326].

Провідне місце Конституції у системі національного права забезпечується через властиві їй юридичні ознаки:

1. Конституція є актом найвищої юридичної сили (верховний акт). На її основі мають прийматися закони та інші нормативно-правові акти, а також укладатися та ратифікуватися міжнародні договори.

2. Конституція становить базу для поточного законодавства і формування правової системи держави.

3. Конституція містить норми прямої дії, які відповідають основним стандартам сучасного міжнародного права і не потребують будь-яких додаткових законів і постанов для їх застосування.

4. Конституційні норми мають вищий ступінь нормативної концентрації та ціннісної орієнтації, ніж суміщена дія конституційних і поточних норм. Конституційні норми не розчиняються в комплексі останніх, а мають визначальне значення в нормативній регламентації суспільних відносин.

5. Конституція має особливу процедуру ухвалення і зміни.

6. Конституція має складний дворівневий механізм власної реалізації:

а) рівень реалізації конституції в цілому; б) рівень реалізації її конкретних норм [1, с. 327-328].

Норми Конституції України виступають джерелами багатьох галузей права. Проте, далеко не для усіх з них вони відіграють таку роль, як для адміністративного права взагалі та його складових елементів (галузей, що утворюють Особливе адміністративне право) зокрема. Це проявляється вже підчас аналізу перших статей Основного закону. У даному випадку мова йде про ст. 1, де наголошено, що Україна є правовою державою. Зазначений принцип є фактично квінтесенцією усього адміністративного права. Це пов'язано з тим, що у деяких фазах історичного розвитку правову державність й адміністративне право вважали майже тотожними поняттями, у зв'язку з чим правова держава вважалася «державою добре впорядкованого адміністративного права» [2, с. 54]. Подібний зв'язок адміністративного права та Конституції України зобов'язує нас більш детально зупинитися на з'ясуванні місця її положень у системі джерел адміністративно-господарського права.

Аналіз положень Основного закону показує, що у його змісті можуть бути виділені окремі групи норм, які становлять джерельну базу адміністративно-господарського права. У даному випадку мова йде про: а) конституційні принципи; б) основні права; в) конституційно-правові положення про компетенцію.

Конституційні принципи

Конституція України містить ряд конституційних принципів, які являють собою керівні ідеї для будь-якої сфери діяльності публічної адміністрації, зокрема і тієї, що пов'язана із публічним управлінням економікою. У цьому плані доцільно згадати про:

— принцип законності (ч. 2 ст. 6 – органи виконавчої влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією та законами України межах);

— принцип рівності перед законом (ст. 24 – громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом);

— принцип публічних інтересів (ч. 1 ст. 17 – захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави).

Основні права

Основні права приватних осіб мають велике значення для адміністративно-господарського права, оскільки завдяки ним відбувається визначення меж, а також спрямованість діяльності публічної адміністрації у сфері публічного управління економікою. До основних прав можна віднести також і загальні процедурні та процесуальні гарантії. Із сферою, що аналізується, найбільш тісно пов'язані наступні основні права:

— право на звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40);

— право володіння, користування і розпорядження своєю власністю (ст. 41);

— право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42);

— право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55);

— право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56).

Конституційно-правові положення про компетенцію

На норми адміністративно-господарського права впливають також закріплені у Конституції України загальні положення про сферу відповідальності та повноважень публічної адміністрації як взагалі, так і в окремих сферах зокрема. Сюди необхідно також додати положення про розмежування повноважень між вищим, центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань публічного управління економікою. З огляду на викладене, доречним бути згадати про наступні конституційні положення:

— ч. 2 ст. 3 – Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави;

— ч. 4 ст. 13 – Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки;

— ч. 3 ст. 42 – Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності.

— ч. 4 ст. 42 – Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів;

— ч. 1 ст. 116 – Кабінет Міністрів України: забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України; розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного розвитку;

— ч. 1 ст. 119 – Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують виконання державних і регіональних програм соціально-економічного розвитку;

— ст. 143 – Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного розвитку.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.

2. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / Е. Шмідт-Ассманн; пер. з нім. Г. Рижков, І. Сойко, А. Баканов; відп. ред. О. Сироїд. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: К.І.С., 2009. – 552 с.

УДК 342.5

Петков С. В., д.ю.н., професор,
Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг, Україна

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА БУДОВУ СИСТЕМИ ПРАВА НА ПРИКЛАДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Великим кроком до роздержавлення частини правовідносин і їх урегулювання відповідно до світових стандартів стало виділення окремої галузі права – господарського права. Проте й досі точаться дискусії щодо його суті та місця в системі права вважаючи витоками формування господарського права саме адміністративно-правову сферу суспільних відносин. Так, одні вчені категорично стверджують про обґрунтованість існування господарського права саме як самостійної галузі права (В. К. Мамутов, В. В. Лаптев, І. Г. Побірченко та ін.). Інші (С. Братусь, Р. Халфіна, Г. Матвєєв, Я. Шевченко, А. Довгерт та ін.) вважають господарське право не самостійною галуззю права, а поєднанням цивільно-правових та адміністративно-правових норм, що діють у сфері господарювання.

Висловлюються погляди про те, що господарські правовідносини не можна розмежувати на цивільно-правові та адміністративно-правові, хоча історичне коріння господарського права лежить у сфері як публічного, так і приватного права. Крім того, господарське право має значний за обсягом власний нормативний матеріал, що не належить ні до цивільного, ні до адміністративного права. Одним з таких інститутів, які зумовили виділення господарського (торгового, комерційного) права в окрему галузь права, є інститут банкрутства.

Більше того, існує наукова позиція, за якою в межах галузі адміністративного права слід виокремлювати підгалузь – адміністративно-господарське право. «Необхідність виникнення та розвитку адміністративно-господарського права пояснюється потребою впорядкування суспільних відносин, які виникають між суб'єктами